

Tulajdonnevek használata az ausztráliai magyar nyelvben

KOVÁCS MAGDOLNA
Turku

Két évet töltöttem Ausztráliában 1992 augusztusától 1994 júliusáig. Az ausztráliai magyarok nyelve ekkor keltette fel érdeklődésemet. Megfigyeléseim először sporadikusak voltak, majd elkezdtem rendszeresen gyűjteni az ausztráliai magyar nyelv sajátosságait. Az alábbi cikkben szereplő sajátosságok és hibák természetesen nem jellemzőek minden egyes ausztráliai magyar beszédére és írására, valamiféle tendenciát azonban mégis mutatnak. Egyaránt vizsgáltam az írott és a beszélt nyelvet. A névválasztás sajátosságait főként beszélgetések, riportok és újságok alapján derítettem ki, a helyesírási problémák természetesen az írott szöveget érintik.

Forrásul a következő anyagok szolgáltak:

1. Személyes megfigyeléseim baráti körben, magyar ünnepségeken (elsősorban sydney-i rendezvényeken; itt volt 1994 januárjában az ausztráliai magyarok találkozója is), egyházi rendezvényeken.
2. Ausztráliai magyar kiadványok: a Magyar Élet 50-es évek végi, 60-as évek eleji és 1992–1994-es számai, irodalmi, egyházi kiadványok stb.
3. Magyar nyelvű rádióadások (Sydney).
4. Mélyinterjú 34 ausztráliai magyarral (az adatközlők többsége sydney-i lakos, de beszélgettem tasmaniai, perth-i, sőt közép-auztráliai kis település lakosával is).
5. Az 1994-es sydney-i és tasmaniai telefonkönyv.

A forrásanyag korántsem teljes, mégis dokumentumértékű. Észak-Amerikába már a századfordulón sok magyar kivándorolt, Ausztráliában csak a második világháború után telepedtek le tömegesebben magyarok. Így Ausztráliában jóval kevesebb a másod- és harmadgenerációs magyar, mint Amerikában. A személynevek használatában jelentkező tendenciák viszont hasonlóak mindkét földrész magyarjai körében (pl. Kontra Miklós South Bend-i megfigyelései).

A személynevek használata

Úgy tűnik, hogy a személynevek használata nagymértékben függ attól, hogy milyen környezetben használják őket. A Magyar Élet c. lapban pl. sok, a következőhöz hasonló listával találkozhatunk: *Kisgyörgy József, Goór György, Pintér Rózi, Klucsó Ferenc, Fodor Jenő és Jenőné, Forizs István és Istvánné* stb. Ezek magyar nyelvkörnyezetben használtak, a magyarországi névadási és helyesírási szabályoknak megfelelően írott nevek. Az újságszerkesztő neve ugyanebben a lapban magyarosan is, angolosan is szerepel: *Felelős szerkesztő és kiadó Márffy Attila – Printed by Attila Marffy*. Az ausztráliai telefonkönyvekben a magyar nevek az angol nyelv helyesírási szabályainak megfelelően szerepelnek: ékezetet egyetlen magyar néven sem találunk. Az ékezet használata egyébként is nagyon tarka képet mutat, ugyanaz a személy hol ékezettel, hol ékezet nélkül használja nevét: pl. *Eva Boray-Osváth, Eva Boray-Osvath, Ladó, Lado* stb.

Magyar nyelvű környezetben előforduló magyar nevek használata is eltérhet a szokásos magyarországi névhasználatától. Magyarországon például adakozási listára elvétele kerül becenév

(kivéve, ha nagyon ismert személyről, pl. popénekesről van szó). Ausztráliai magyar listákon gyakran előfordul a becenév használata: *Scheer Jutka*, *Bognár Magdi*, *Szentirmay Ibi*, *Fehér Viki*, *Kis Ilu* stb. Ausztráliában – ahogy Amerikában is – hirdetésekben is gyakran előfordul a becenév (és általában a vezetéknev nélkül használt keresztnév): *Hívja Józsit. Kérje Lacit*. Ritkábban, de hirdetésekben előfordul az angol rend szerinti személynévhasználat magyar nyelvű környezetben is: *Hívja Éva Szabó-t az esti órákban*. (N. b. a tárgyrag kapcsolódása!) Borítékon majdnem kivétel nélkül az angol névhasználati rend jelenik meg.

Jómagam vagy (*Mrs*) *Magdolna Kovács*, *Magdi Kovács* vagy *Magdi Kovacs* néven kaptam leveleket (nota bene: ékezet). Aláíráskor az esetek döntő többségében elsőgenerációs magyarok is a keresztnév – vezetéknev sorrendet választják. Hivatalos papírokon egyébként is sokkal gyakoribb az angolos forma, vö. *Mr. Les Nemere International Trade Enhancement Group Pty. Ltd.* – ugyanabban a cikkben ugyanez a személy *Nemere László*ként is szerepel.

A keresztnévek gyorsabban angolosodnak, mint a vezetéknevek. *Laci*ból a leggyakrabban *Les* lesz, *Tamás*ból *Thomas*, *János*ból *John*. A keresztnévek a másod- és harmadgenerációs magyarok körében döntő többségében angolok: *Barna Attila és fia*, *Steven*; *Tóth János és fia*, *Richard* stb. A fenti példák hirdetésekben valók. Ez a tendencia különösen szembetűnő a gyászjelentésekben, valamint az egyházak éves kereszttelési és halálozási listáján. (Erről Maczi István sydney-i református lelkész is írt.)

Elvértve találkozunk olyan törekvéssel is, amely az utóbbi időben divatos lett ismét Magyarországon: régi történelmi személynéveket adnak a gyerekeknek. Több riportalany is hangsúlyozta, hogy igyekezett olyan nevet választani gyermekének, amely az angolban is hasonló, pl. *Péter*, *Tamás* stb. Bizonyos magyar vezetéknevek hajlamosabbak az angolosításra, mint mások. A *Kisek*, *Kissek* érthető módon jobban szeretik, ha angolul *Kishnek* hívják őket, mint *Kissnek*. A *Szabó* név helyesírása gyakran *Sabo*, a *Kovács*é *Kovach*, a *Márton*ból gyakran válik *Marion* stb. A neveket angol környezetben gyakran az angol kiejtési szabályoknak megfelelően ejtik ki. (Pl. a *Márton*, *Marton* ejtése *Ma:ton*.)

Nincs statisztikám arról, hogy az Ausztráliába bevándorló magyarok hány százaléka változtatta meg teljesen a nevét. A könnyen angolra fordítható nevek közül bizonyosan többen választották magyar nevük angol megfelelőjét. Nem kutattam, hogy pl. a sydney-i telefonkönyvben több oldalt megtöltő *Smith* és *Taylor* nevet viselők közül hány lehet magyar eredetű. A riportok alapján arra lehet következtetni, hogy a kevésbé tipikus magyar, pl. szlávosabb és/vagy angolul nehezebben kiejthető neveket gyakrabban változtatták angolra. Pl. *Matyasovszky*, *György*. Az új név gyakran alliteratív, vagyis kezdőbetűje az eredeti névvel azonos. Ha ez lehetetlen, akkor az új név kezdődhet egészen más betűvel is. Az ausztrál rádió sportriportere magyarul *Ürge Lacinak* hívja magát, angolul *Les Murray*-nak.

A vezetéknev megváltoztatásáról két mulatságos történetet is elmeséltek riportalanyaim. Egyiküket *Hegedüs*nek hívták, s mindig megkérdezték tőle angolul: „How do you spell it?” („Hogy írja?”) Megunta a kérdezősködést, és megváltoztatta a nevét a reklámokból híres névre, *Hughes*-ra. Továbbra is majdnem minden alkalommal megkérdezték tőle: „How do you spell it?” Ezért *Hughes*-ból nemsoká ismét *Hegedüs* lett.

A másik névváltoztatási történet kicsit pikánsabb, feltételezi az angol nyelv jó ismeretét. A *Farkas* nevet angolosan ejtve elég durva kifejezést kapunk. Ezért egy ilyen nevű ausztrál magyarból alliteratív névváltoztatással *Forsyth* lett. A névváltoztatást ellenző magyarok úgy „álltak bosszút” rajta, hogy az angol nevet magyarosan ejtették ki, így ismét egy durva kifejezésnek hatott a név.

„Középső” nevet (middle name) az ausztráliai magyarok ritkábban választanak, csak néhány riportalanyomnak volt ilyen neve.

Földrajzi nevek és egyéb tulajdonnevek

Az ausztrál földrajzi nevek általában angol formában fordulnak elő magyar szövegkörnyezetben. Kivételt képeznek egyes nagyobb földrajzi helyek, amelyek magyar tükörfordítása is használatos: pl. *Blue Mountains* – *Kék hegyek*; *Snowy Mountains* – *Havas hegyek*.

A nem ausztrál földrajzi nevek vagy magyaros, vagy angolos, vagy kevert formát öltenek (ha ez lehetséges): *Új Zéland*, *New Zealand*, *Új Zealand*; *Új-Guinea*, *Új Guinea*, *New-Guinea*, *Singaporeban* stb. (Helyesen: *Új-Zéland*, *Új-Guinea*, *Szingapúrban*.) A jelzőből és jelzett szóból álló földrajzi nevek helyesírása (pl. ha égtáj vagy az *új* szó a jelző) egyébként is gondot okoz. Pl. a *dél-auztráliai* és hozzá hasonló szavakat láttam egybeírva, kis kezdőbetűvel vagy nagy kezdőbetűvel és különírva is.

Az ausztrál helynevek és magyar ragozott, képzett alakjuk helyesírásában nagy a bizonytalanság. Az *-i* melléknévképző hol kötőjellel járul ugyanahhoz a szóhoz, hol egybeírva. A szót hol nagybetűvel, hol kisbetűvel írják. Mivel a helyesírási példák nagy része a Magyar Élet c. újságból való, elképzelhető, hogy az egybeírás a szerkesztők egységesítő törekvését jelzi. Az ausztráliai nagyvárosok esetében – pl. *brisbanei*, *adelaidei*, *perthi*, *melbournei*, *newcastlei* stb. – sokkal gyakoribb az egybeírás, mint a helyes, kötőjeles forma. (Az utóbbi példa helyesen *New Castle-i* lenne.) Ritkábban, de előfordul az *-i* melléknévképzős alak helytelen, nagybetűvel való írása is a hasonló típusú földrajzi nevek esetében, pl. *Sydneyi*. Írott szövegben ezekhez és a hozzájuk hasonló nevekhez a ragokat is általában kötőjel nélkül kapcsolják: *Melbourneben*, *Sydneybe*, *Sunshineban* – helyesen: *Melbourne-ben*, *Sydney-be*, *Sunshine-ban*.

Előfordulnak természetesen teljesen helyesen írt *-i* melléknévképzős földrajzi nevek is: *Dower Heights-i* ház, *Keilor Downs-i Community Centre* stb. A ragokat a Magyarországon is sokszor előforduló, ismert nevekhez általában gyakrabban kapcsolják helyesen, pl. *Chilében*. A szóvégi *-o* és *-e* azonban nem mindig nyúlik meg az ausztráliai magyarban, pl. *Valparaióban*. Hiperkorrekt forma is előfordul. Egy zeneszerző nevét így írták: *Leoncavalló*. A Magyarországon ismeretlen(cbb) ausztráliai helynevek és a magyar ragok kapcsolásában szintén nagy a bizonytalanság. Hol kötőjellel írják őket, hol meg anélkül, v. ö. *Rosebudban*, *Victoria Markettel* (helyesen), *Eastern Suburb-ben*, *Bondi Junction-ban*, *Blacktown-ban* (helytelenül). Előfordul, hogy az ugyanahhoz a szóhoz járuló különböző ragokat más-más módon kapcsolják a tőhöz: *Bondi Beachtől* – *Maroubra Beach-en*. Az utóbbi példa még egy szempontból jellegzetes. Az olyan földrajzi nevek esetében, amelyek többszavasak, és utolsó szavuk magyarra fordítható, a helyhatározóragok általában a magyar fordításnak megfelelően kapják a külső vagy belső helyhatározóragot: pl. *Maroubra Beach-en* 'Maroubra tengerparton', *Gold Coast-on* 'Aranyparton', *Quality Way-en* 'a Quality úton' stb. E szavak esetében angol nyelvi hatással is számolhatunk. Az eredeti angol helyneveken ugyanis külső helyhatározóragnak megfelelő előjáró van. Nem ausztrál, de Ausztráliához közel eső helynév *Új-Zéland*. Ezt a nevet néha külső, néha belső helyhatározóraggal használják: *Új-Zélandon* – *Új-Zélandban*. A külső helyhatározórag az ország névének és fekvésének – *sziget(en)* – asszociálásából adódhat. (Megjegyzendő, hogy ebben a magyarországi nyelvhasználat is ingadozást mutat.)

Az idegen tulajdonnevek és a magyar ragok kapcsolódása a magánhangzó-harmónia szempontjából is sok problémát vet fel. A bizonytalanság főként az írott szövegben ütközik ki, ahol a magyar íráskép szerint mély magánhangzónak számító betű kiejtve jelölhet magas magánhangzót az angolban vagy fordítva. Úgy tűnik, teljesen véletlenszerű, hogy ilyen esetben a ma-

gas vagy a mély magánhangzós ragot használják-e. Pl. *Clevelandban*, *Danube Travel* nál, *Mac-kay-ban*, *Quality Way-en*, *Mitcham-ben*, *Toursafe Travel Insurance-szel*, *Sunshine-ban* stb. (Itt is megfigyelhető a kötőjcles, illetve kötőjel nélküli forma cléggé ötletszerű használata.)

Említést érdemelnek azok az egyéb tulajdonnevek (pl. intézmények nevei) is, amelyekben az angol és a magyar szavak keverednek, mert ezek is gyakoriak az ausztráliai magyarok nyelvén, pl. *a Magyar Központ Social Club helyisége*, *Continental Trió* (ez a név csak a hosszú ó-tól lesz magyar), *Malaysian légitársaság* (*Malaysian Airlines* vagy *Maláj légitársaság*) stb. Megjegyzendő, hogy az ehhez hasonló vegyes szerkezetek nagyon terjednek a magyarországi magyar nyelvben is.

Végül megemlítem még azoknak a szavaknak a csoportját, amelyeket az angolban nagy kezdőbetűvel írnak, a magyarban nem, hiszen nem tulajdonnevek. Ilyenek például a hónapok vagy a hét napjainak a nevei. Néhány magyar nyelvű hirdetésben tulajdonnév lett belőlük, pl. *1993 Szeptember 18-án, Szombaton* (n. b. az évszám pont nélkül szerepel). Hasonlóképpen angol hatást tükröz az egyes népek nevének nagy kezdőbetűvel való írása is.

Irodalom

- FÁBIÁN PÁL (1948): *Az amerikai magyarság nyelve*. In: *Magyarosan* 17: 33–40.
- HAUGEN, EINAR (1969): *The Norwegian Language in America I–II*. Second Edition. Indiana University Press, Bloomington.
- KÁLMÁN BÉLA (1970): *Amerikai magyar helynevek*. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF, szerk., *Névtudományi előadások*, 42–45. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KONTRA MIKLÓS (1990): *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból*. *Linguistica. Series A. Studia et Dissertationes*, 5. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest.
- MC ROBBIE, ZITA (1979): *A linguistic analysis of the Békévár [sic] community*. In: ROBERT BLUMSTOCK, ed., *Békévár: Working Papers on a Canadian Prairie Community*, 167–209. National Museums of Canada, Ottawa.